

A SZERIÁLIS KÖZLÉS DIADALA*

– Jelenetek Krúdy Gyula karrierjének első szakaszából –

WIRÁGH ANDRÁS

Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet
tudományos munkatárs

viragh.andras@abtk.hu

ORCID 0000-0001-5051-8877

The Triumph of Serial Publishing

– Episodes of the First Phase of Gyula Krúdy's Career –

Krúdy was an extremely productive author of his contemporary literary field. His publication process could easily become automatized by the different patterns of serialization. The paper links these patterns with clichés of Krúdy's oeuvre, for example his relationship with the well-known modernist journal *Nyugat* ('West') and Kálmán Mikszáth, whose narrative innovations and themes became a model for him, according to "shallow" contemporary critics. From the beginning of the 1910's Krúdy serially published newspaper articles with only short pauses, and he signed an important contract with Singer and Wolfner Publishing in 1914. The participants came to terms about a 16-volume serial of his complete works. They managed to publish many of these books despite the crisis of the outbreak of WWI. Furthermore, Krúdy could handle the yet-unpublished works of the arrangement under different titles at other publishing houses. This short analysis of Krúdy's networking demonstrates that this contract functioned as a kind of protection against some of the author's steps which later had crucial consequences. Serial publishing in important newspapers during the Aster Revolution and the Hungarian Soviet Republic was like a red flag to a bull, namely to the conservative literary system, because it regarded Krúdy's serial publishing in 1918–19 as the main "evidence" for his propaganda-based prosecution from 1920.

Keywords: Gyula Krúdy, serial publishing, history of journalism

* A tanulmány a PD 139076 számú NKFIH-pályázat támogatásával készült.

■ „Rendkívül termékeny író, könyveinek, lapokban megjelent tárca-elbeszéléseinek, hangulatképeinek száma alig sorolható fel.” – olvasható a Benedek Marcell szerkesztette 1927-es *Irodalmi lexikon* Krúdy Gyuláról szóló szócikkében.¹ Az állandó jelzőnek is beillő jellemzés korábbról már a *Révai nagy lexikona* 1915-ben megjelent kötetében is feltűnt („rendkívül termékeny elbeszélő”),² de már ezelőtt Krúdy sajátos védjegyévé vált. A *Pesti Hírlap* névtelen szerzője már 1899-ben a „legtermékenyebb tárcaírók” közé helyezte a második kötetét (*Ifjúság*) publikáló szerzőt, egy évvel később pedig a Krúdy mentoraként, irodalmi apafigurájaként elhíresült Gáspár Imre is termékenységgel jellemezte a szerzőt a *Magyar Szemle* hasábjain. Sebestyén Károly 1906-ban és 1907-ben több, a *Budapesti Hírlap*ban megjelent írásában is hangsúlyozta Krúdy bámulatos szorgalmát, ettől kezdve pedig a hosszabb-rövidebb beszámolók szinte mindig reflektáltak erre – még azelőtt, hogy Krúdy az irodalmi élet centrumába került volna.

A különböző lapoknak negyedszázad leforgása alatt eladott ötezer írás és a hetven megjelent kötet mai szemmel valóban bámulatosnak tűnik, de a századforduló publikálási körülményeit ismerve ezek a mennyiségi mutatók nem annyira kirívóak. Ami miatt a recepció mégis feltűnően korán a termékenységet emelte ki Krúdy védjegyeként, az elsősorban két okkal magyarázható. Az egyik a szélsőségesen korai pályakezdés: Krúdy tizennégy éves korától rendszeresen publikált, és már első – viszonylag visszhangtalan – köteteinek megjelenésekor évente 120 írást adott el lapoknak. Ez a híre elkísérte fővárosba költözéséig, ahol ezt a gyakorlatot sikerrel folytatta, sőt fokozta. A másik ok az, amit ma hatékony kapcsolatépítésnek vagy sikeres önmarketingnek neveznénk: Krúdy a budapesti irodalmi szcéna szinte minden neves lapjában letette névjegyét, figyelmét pedig az újonnan induló orgánumok sem kerültk el.

A „nyugatos” Krúdy

Ez utóbbi szempontból válhat izgalmassá Krúdy Gyula „nyugatosságának”, vagy a *Nyugat* „első nemzedékéhez” tartozásának kérdésköre is. 1920-ig Krúdy nagyon keveset publikált a lapban, ami részben a generációs logikával, részben poétikájának „korszerűtlenségével” magyarázható: a korai pályakezdés miatt Bródy Sándor, Cholnoky Viktor vagy Lovik fórumaihoz állt közelebb, így amikor a *Nyugat* megindult, nem volt rászorulva az új folyóirat felkínálta publikálási lehetőségekre és kapcsolatokra, annál is inkább, mert – látszólag – poétikája sem illeszkedett a folyóirat progresszív elképzeléseire.³ Krúdy a nemzeti-konzervatív intézményrendszer karrier-

¹ BENEDEK Marcell, szerk., *Irodalmi lexikon* (Budapest: Győző Andor, 1927), 642. (A szócikket Schöpflin Aladár írta.)

² RÉVAY Mór János, főszerk., *Révai nagy lexikona*, 12. köt. (Budapest: Révai, 1915), 321.

³ Vö. BEZECZKY Gábor, „Ady és Krúdy éjszakái”, *Kalligram* 29, 10. sz. (2020): 72–84, 72; GINTLI Tibor, főszerk., *Magyar irodalom* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 2011), 646.

narratíváját követve vált bő húsz év alatt lokálisan ismert szerzőből ünnepeelt irodalmi celebritássá, vagy ha úgy tetszik, vidéki lapoknál dolgozó újságíróból a Petőfi Társaság egyhangúlag megválasztott tagjává, neve pedig több lépcsőben, de mindig csak irodalompolitikai alapú kanonizációs mintázatok eredményeként vált szinte eggyé a *Nyugattal*. Első alkalommal akkor lett Krúdy „nyugatosná”, amikor 1919-től kezdődő ellehetetlenítése során vették egy kalap alá a modern írókkal, ezt követte a szerzőnek a folyóiratban való gyakoribb feltűnése, amelyet viszont szintén külső okok idéztek elő, lévén Krúdy publikációs fórumai a karaktergyilkosságot követően erősen beszűkültek. A szocializmus alatt pedig Krúdyt részben a *Nyugathoz* tartozás segítségével sikerült a kánonban tartani; bár az akadémiai szintézis kiemeli, hogy „nem kapcsolódott a Nyugat mozgalmához”, a róla szóló fejezet a következő felütéssel indul: „életkor szerint a Nyugat nagy nemzedékéhez tartozna”⁴ korábban, a folyóirat bemutatásakor pedig arról olvashatunk, hogy Krúdyt „Osvát szabadítottá fel”⁵.

Ha az 1908-ban induló folyóirat *praktikus* előnyeit nem is használta ki, Krúdy igenis apellált a *Nyugat* reklámértékére, ezért ajánlhatta fel a *Szindbád ifjúságát* Osvátéknak, akik ezt meg is jelentették. A kötet rendkívül sikeres volt, de Krúdy megszakította a kapcsolatot a lappal, igaz, egy évtized múlva, a válságos esztendőök közepette utólag jelentősen felstilizálta a rövidtávú együttműködést.

Mikor újra kezdtem írni, első új [sic!] regényem váratlanul nagy sikert aratott. *Szindbád ifjúsága*, Hatvany adta ki, s különösen a modern irodalom és a nyugatosok körében tetszett... Ettől kezdve újra megjött a kedvem az íráshoz és azóta állandóan dolgozom...⁶

Krúdy „nyugatosága” inkább a mitizáló jellegű másodlagos megmunkálás(ok) eredménye volt, mintsem tényleges kapcsolaté, de jól demonstrálja azt, hogyan kereszteték rövid időre egymást az új lendületet nyert, addig jószerivel Mikszáth-epigonként számon tartott és a konzervatív irodalmi körökhöz húzó Krúdy, valamint a kor jelentékeny progresszív fórumának érdekei.

⁴ SZABOLCSI Miklós, szerk., *A magyar irodalom története 1905-től 1919-ig* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1965), 370–376.

⁵ Uo., 32. Ugyanezt állította az 1960-as évek végén Komlós Aladár is: „Ha Krúdy távolmaradt is a Nyugat harcaitól, öntudatlanul ő is Nyugatos volt, századeleji nagy irodalmi megújulásunk egyik óriása. Voltaképp a Nyugat segítségével talált is magára 1910–11-ben, az itt végbemenő nagy stílusfordulat nyomán, amely az írókban felszabadította a szubjektivitást, az álmodozást és a merész asszociációkat.” (KOMLÓS Aladár, „A modern Krúdy”, *Élet és Irodalom* 12, 42. sz. (1968): 7.

⁶ LESTYÁN Sándor, „Krúdy Gyula 25 esztendője”, *Világ*, 1921. szeptember 18., 5. kiemelés az eredetiben – W. A. A Nyugat Kiadó gondozásában jelent meg az *Esti út* című rövidke elbeszéléskötete 1911-ben.

Krúdy Gyula rendszeresen feltűnt szépprózai szövegeivel a századforduló kiemelkedő folyóirataiban, de a napilapokkal erősebb kapcsolatokat alakított ki.⁷ (Összehasonlításképpen: saját gyűjtésem alapján Krúdy 1892 és 1918 között publikált írásainak 54 százaléka jelent meg fővárosi és vidéki napilapokban, míg ez a szám a hasonlóan grafomán Kosztolányinál 32 százalék.) Bizonyos szempontból kézenfekvő volt, hogy Krúdy először hírlapoknál keressen összeköttetéseket, hiszen a vidéki folyóirat-kultúra a 19. század végi Magyarországon igencsak gyerekcipőben járt, napilapokból viszont nem volt hiány korai állomáshelyein, így Nyíregyházán, Debrecenben, Nagyváradon sem. Fővárosba költözését követően egy-két éven belül neves napilapokhoz (*Magyarország*, *Egyetértés*, *Pesti Napló*, *Pesti Hírlap* stb.) csatlakozott, ebben pedig leginkább a szeriális közlés logikája motiválhatta: egy napilap hasábjain sokkal gyakrabban jelentkezhetett szövegekkel, sőt, ide elég volt rövidebb szövegeket küldenie.

A „mikszáthos” Krúdy

Másfajta indíték vezérelhette a folyóiratokban, legalábbis ezek egy részében való publikálásra. A nagy múltú *Vasárnapi Újság* a Franklin Kiadó lapcsaládjához tartozott, a sikeres képes hetilap, a *Tolnai Világlapja* a Magyar Kereskedelmi Közlöny Hírlap- és Könyvkiadó Vállalat részét képezte, *Az Én Újságom*, a *Magyar Lányok* és az *Új Idők* pedig a korabeli sztárkiadó, a Singer és Wolfner (a továbbiakban: SW) portfóliójába tartoztak, így Krúdy joggal reménykedett abban, hogy a periodikumokon át eljuthat a legnevesebb kiadókhöz, ezeken keresztül pedig az olvasókkal is mind nagyobb számban ismertetheti meg magát. Ilyen jellegű próbálkozásai kezdetben nem jártak túl sok sikerrel, hiszen számtalan kötete csak az SW füzetes sorozataiban látott napvilágot, de a *Budapesti Hírlap* kiadásában megjelent kiadványokat sem követte a nagy kiadóktól megszokott marketinghadjárata. *A cirkuszkirály* (1906) és *A bűvös erszény és egyéb elbeszélések* (1909) már a Franklin gondozásában került ki a könyvpiacra, de ekkorra Krúdy feloldhatatlan nehézséggel szembesülhetett: a kritika Mikszáth követőjeként, utánzójaként és tanítványaként skatulyázta be. Ez együtt járt a szeriális közlési logika azon vakfoltjával, amit 1909-ben a *Pesti Hírlap* névtelen recenzense a következőképpen jellemezett:

Krúdy korántsem az, aki lehetne, mert mindenféle, önként vállalt béklyókat rakott tehetségére, így mindennekfelett az egy és ugyanazon milió béklyóját. Szívesen elismerjük, hogy a Nyírség mesében bő területe Magyarországnak, hogy a Zathureczky fiúk pompás novellaalakok, de Magyarország nem végig Nyírség, és van még érdemes, sok más típus is, nemcsak a Zathureczky-sarj. Egy írónak több mint egy évtizeden át egy és ugyanazon a területen, egy és

⁷ BEZECZKY, „Ady és Krúdy éjszakái”, 72.

ugyanazon alakokkal laborálni, félig-meddig irodalmi öngyilkosság, mert az író a stagnálás zátonyára juttatja.⁸

A Mikszáth-párhuzam az 1910-es éveket megelőzően egyáltalán nem vált annyira közhelyes reflexióvá, mint ezt a Krúdy halálától kezdve születő írások ismeretében gondolhatnánk. Ehelyett ezúttal is utólagos korrekció „melléktermékével” állunk szemben, lévén a „mikszáthosság” ismérve nagy mértékben segíthette az irodalomtörténetet abban, hogy látványosan elválaszthassa egymástól Krúdy karrierjének két fontos epizódját. Schöpflintől kezdve Krúdy első monográfusán, Perkátai Kelemen Lászlón át Sötér Istvánig minden jelentős teoretikus erőteljes Mikszáth-hatásról, illetve a Mikszáth-örökség folytatásáról írt Krúdy és az 1910-es évet megelőző időszak kapcsán. Szauder József volt az első, aki megkísérelte árnyalni ezt az egyöntetű képet.⁹ A párhuzam hangsúlyozása mellett 1907-re helyezte vissza a krúdys „önállósuló hang” kialakulását, és ami még fontosabb, a „stagnálás zátonyát” jelentő Gaál–Zathureczky történeteket a Szindbád-„mondakör” közvetlen előképeiként értelmezte, mondván egy-két elbeszélésben már „csak Szindbád alakjával kell helyettesíteni a Zathureczkyét”.¹⁰

Ahogy Krúdy „nyugatosága” is áthelyezhető a szerző karrierépítési stratégiájának kontextusába, úgy a „mikszáthosság” kapcsán is elsősorban azt érdemes hangsúlyozni, hogyan fejlesztette ki Krúdy az évek során a sorozatos szövegközlés technikáját, amely aztán hozzájárult a tényleges sikerhez is.

Mivel Krúdy Gyula írásait még nem gyűjtötték össze (az összkiadás 1902 végéig jutott el), pontosan nem határozható meg a Gaál–Zathureczky-féle szövegek aránya a szerző ekkoriban kedves hőseit nem szerepeltető írókéval szemben, de valószínűsíthető, hogy az 1907–1908 körüli hatalmas szövegtermésre Krúdy egyetlen olvasója vagy kritikusa sem láthatott rá teljes egészében (és maga Krúdy sem tudhatta pontosan, hogy hol és milyen szövege jelent meg), így a mindent elsöprő Mikszáth-hatás sem teljesen állja meg a helyét. Igaz, erre az újabb kori, 1960-as évektől íródó Krúdy-szakirodalom is bizonyítékokat szolgáltat az 1906 környékétől kezdve születő úgynevezett zsoldostörténetek vagy zsoldoselbeszélések gyakori felemlgetésével, amelyekben az álom és a látomás lépnek előtérbe, előrevetítve ezzel a Szindbád-történetek egyik meghatározó aspektusát is.¹¹

Krúdy a *Szent Péter esernyője alatt* című írásában búcsúztatta el Mikszáthot a *Világ* hasábjain. Talán nem véletlen, hogy a Mikszáthot jelentőségében Jókai Mórhoz

⁸ [Szerző nélkül], „Krúdy Gyula könyvei”, *Pesti Hírlap*, 1909. november 14., 38. Az idézet helyesírását aktualizáltam – W. A.

⁹ SZAUDER József, „Szindbád születése”, in SZAUDER József, *A romantika útján* (Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1961), 376–396.

¹⁰ Uo., 393.

¹¹ A szövegcsoportot Barta András különítette el a korszak szövegtermésétől. Első említései az 1960-as évek közepéből, a Krúdy-életműkiadáshoz csatolt írásokból származnak.

hasonlító szövegben többször is feltűnik Krúdy nagyapja testvérének, Krúdy Kálmánnak a neve, akinek Mikszáth és ő maga is több szöveget szentelt.

Egy intermezzo: Krúdy és a Világ

1910. május 3-án *A Poprád szeme* című elbeszéléssel Krúdy debütált az új fővárosi napilapban, a *Világban*, másfél héttel később pedig *Egy krónikás könyvből* címmel rovata is indult a lapban. Május 28-án elhunyt Mikszáth Kálmán, akihez a szakma rendelte hozzá szorososan, augusztus 19-én pedig elhunyt Gáspár Imre, aki elévülhetetlen szerepet vállalt az ifjú Krúdy pályájának alakításában.

Az első két esemény elsősorban karrierépítési tanulságokkal szolgál. Krúdy szinte minden új fővárosi orgánumnak küldött szövegeket, így például a napilapok közül a *Magyar Szónak* 1900-ban (1904-ig), a *Független Magyarországnak* 1902-ben (1906-ig), a *Polgárnak* pedig 1905-ben (megszakításokkal 1913-ig). Így a *Világ* sem maradhatott ki a szórásból. Krúdyt feltehetően kevésbé befolyásolta a lap irányultsága, a szabadkőműves szellemiség, elsősorban publikálási felületként számított a hírlapra. Az első évben ez volt a legbefogadóbb felület: 1910-ben 37 írása jelent meg itt. Külön érdekesség, hogy a fent nevezett rovatban tért vissza Krúdy a publicisztikák írásához, másfél évtized után.

Miért szakadhatott meg a *Világgal* való kapcsolat ilyen váratlanul? Hiszen 1911-ben már csak hét szövege jelent meg itt, 1912-ben pedig egy sem. Lehetséges válaszhoz, vagy inkább hipotézishez egy Mikszáth halálával összefüggő anekdota vezethet el. Állítólag Krúdy fiától származik az a történet, amely szerint Tisza István azért hívogatta Krúdyt az új revü, a *Magyar Figyelő* vacsoráira, mert – Herczeg Ferenc mellett – benne látta Mikszáth egyik lehetséges utódját. Krúdy éppen egy *Világban* publikált írása (*Tisza István utazása a halál felé*, 1925) mond ellent ennek a vélekedésnek, de ha figyelembe vesszük azt, hogy a publikálási sorban mintha a *Magyar Figyelő* éppen a *Világot* váltotta volna föl, akkor felmerül a gyanú, hogy a „cserét” közvetlenül a Tisza-féle folyóiratban való szereplés, közvetetten viszont az anekdotában felmerülő irodalompolitikai lehetőség is motiválhatta. Krúdy mindenesetre csak az 1920-as évek elején tért vissza a napilaphoz, de előtte még 1911 januárjában itt publikálta az *Egy kis tánciskola* című Szindbád-elbeszélést, amely egy másik tárcanovellával összevonva Szindbád „első útjaként” vezette fel a szerző első komoly figyelmet kapó kötetét, a *Szindbád ifjúságát*.

Két további sorozat

Pesti levelek címen már a *Világ* hasábjain is futott publicisztikai rovat 1913 júliusa és októbere között, de a névtelen szerző mögött feltehetően nem Krúdy rejtőzött – ő ekkorra már eltávolodott a napilaptól. Megnyílt viszont számára a tér a *Magyarország* című napilapban, amelyet 1914-től a korábbi főszerkesztő, Holló Lajos helyett egy három tagú szerkesztőbizottság vezetett. Talán személyesen a triumvirátus „fejének”,

Károlyi Mihálynak köszönhető, hogy Krúdy a napilap állandó szerzőjévé, illetve a *Pesti levelek* rovatvezetőjévé vált – 1914 márciusától kezdve tíz éven át rendszeresen írta ide szövegeit, de elbeszéléseket és folytatásos regényeket is küldött a lapnak, miközben a háború éve alatt korábbi fórumaival is megmaradt a kapcsolata.

Az első, még cím nélkül megjelenő „pesti levél” azután jutott el az olvasókhoz, hogy Krúdyt az év elején bevásztatták a Petőfi Társaságba, ezzel feltehetően szoros összefüggésben pedig a Singer és Wolfner elindította műveinek tizenhat kötetesre tervezett kiadását. A szerző és az SW kapcsolatai az 1900-as évek elejére vezethetők vissza, de a kiadónál jelent meg folyóiratos közlése (*A Hét*) után *A vörös postakocsi*, amely a háború előtti évek egyik bestsellere lett a magyar könyvpiacra: 1914 elején már két kiadás példányai voltak forgalomban. Nem véletlen, hogy az összkiadás címlapjára is egy vörös postakocsi képe került, ahogyan az sem, hogy a könyvsorozat a regény újabb, immár harmadik kiadásával vette kezdetét.

Az összegyűjtött munkák sorozatát a kiadó eredetileg tizenhat kötetesre tervezte.¹² Az elgondolás szerint egyszerre jelentek volna meg benne régebbi írások és új szövegek, szövegcsokrok is, de a kiadó és a szerző számítását keresztülhúzta két tényező. Azzal tisztában lehetnek, hogy problémák adódhatnak a más kiadóknál megjelent művek újbóli kiadásával, de a világháborút és ennek következményeit – bármennyire is torlódtak fel az év elején az erre utaló jelek – egyik fél sem láthatta előre. Az akadályokkal 1914-ben mindenesetre sikerült részlegesen megküzdeniük, hiszen a sorozat fele, nyolc kötetnyi Krúdy-szöveg az év végéig felkerült a könyvesboltok polcaira.

Öt megjelent kötet esetében nem merültek fel jogi akadályok, hiszen ezeket az SW birtokolta. A kötetben először 1909-ben megjelenő *Andráscsik örökösét* 1911-ben és 1912-ben is újranyomták, 1914-ben viszont megjelent a Magyar Kereskedelmi Közlöny gondozásában is. Az összkiadásban a regény három további novella kíséretében látott napvilágot. Az első alkalommal 1911-ben összeállított, *A podolini takácsné és a többiek* című kötethez Krúdy három elbeszélést csatolt. A *Szindbád utazásai* című kompilációt Krúdy 1912 elején adta el az SW-nek (az ezután megírandó összes Szindbád-kötet jogaival egyetemben), amelyet az május környékén meg is jelentetett. Krúdy érdemben nem változtatott ennek tartalmán az összkiadásra. A *Francia kastély* jogainak átadásáról szóló szerződés is fennmaradt, ezt 1912 márciusában keltezték, a kötet pedig szeptember második felében került ki a piacra. A *vörös postakocsi* jogait Krúdy már *A Hétfé*li folytatásos közlés idején átadta a kiadónak, megteremtve ezzel tulajdonképpen az összkiadás alapjait is.

A *Palotai álmok* és a *Púder* könyv alakban először az összkiadás keretein belül láttak napvilágot, *A víg ember bús meséinek* jogait pedig vagy megvásárolta az SW a Légrády testvérektől, vagy nem volt jogi akadálya az újraközlésnek (Krúdy nyolc szöveggel bővítette az eredetileg tizenegy írásból álló válogatást). Az összkiadás ki-

¹² Legalábbis ez derül ki az SW 1914-es kiadói hirdetéséből. (Lásd FEHÉR Béla, „Krúdy alvó könyvei”, *Magyarország* 17, 15. sz. (1980): 27.)

lencedik és tizedik kötete 1916-ban és 1917-ben jelent meg, nem csoda, hogy Krúdy a jól bevált sorozatok újabb állomásait tette le az asztalra. A *Szindbád a feltámadás* egy újabb csokornyai Szindbád-elbeszélésből állt, míg az *Őszi utazások a vörös postakocsin* az opus magnum folytatása volt. E két utóbbi kötet a kiadói hirdetésen még „egy kötet regény” címen volt megnevezve, feltételezhető tehát, hogy a gyűjteményes kiadással kapcsolatban a kiadó és Krúdy újabb szerződést kötöttek.

Ezt bizonyítja, hogy a hat tervezett kötetből három már „félkészben” publikált szövegsorozatokra épült: a *Szegény leányok* vélhetően az *Új Idők*-ben 1911-ben, a *Szarvasgomba-emberek* és a *Tivoli* pedig ugyanitt 1913-ban és 1914-ben megjelentetett elbeszéléseket tartalmazta volna – vélhetően kibővítve, hiszen a jelzett időpontokban Krúdy a szériákból csak öt-hat elbeszélést küldött el a hetilapnak. Azonban a szerződést, ha volt ilyen egyáltalán, Krúdy Gyula nagyon ügyesen kijátszotta, hiszen a gyűjteményes kiadás három további tervezett kötetét más kiadókhöz vitte át. Ezeket a tranzakciókat ábrázolja a következő táblázat:

Cím		Kiadó (megjelenés éve)	Tartalom
eltervezett	megvalósult		
<i>Iffúság</i>	<i>Margit története</i>	Magyar Kereskedelmi Közlöny (1914)	16 elbeszélés
<i>Éji zene</i>	<i>Első szerelem</i>	Athenaeum (1914)	9 elbeszélés
<i>A pesti tekintetes úr</i>	<i>Pest 1915-ben</i>	Dick Manó (1915)	27 publicisztika

A *Margit története* egy elbeszélést leszámítva megegyezett az 1899-es *Iffúság* tartalmával, de Krúdy más sorrendben és más címen szerkesztette be írásait. A formátumában inkább mesekönyvre emlékeztető, gazdagon illusztrált kötet szerzői jogi okok miatt eshetett át ekkora változáson. Az *Első szerelem* volt a második kötete, amely az Athenaeum Modern Könyvtárában jelent meg, a *Pest 1915-ben* című kötetet pedig a vállalkozását 1911-ben elindító Dick Manónál jelentette meg – ez utóbbi volt publicisztikai tevékenységének első jelentős eredménye, amelyet hamarosan további kötetek (*Petit*; *Pest 1916*) követték. A három könyv közül valószínűleg a legkésőbb megjelent kiadvány érte el a legnagyobb sikert. Amikor Krúdy a *Petit* kiadásáról tárgyalt Tevan Andorral, megemlítette, hogy a *Pest 1915-ben* című válogatás 3000 példányából a kiadó 9000 korona bevételt könyvelhetett el (egy hírlapi beszámoló szerint a kötet 5000 példányban kelt el).¹³

Paradox módon tehát az egyetlen kiadóhoz fűződő gyűjteményes sorozatkiadásal kapcsolatos munkálkodások nyitottak utakat Krúdy Gyula számára az új kiadók-
kal való, nem egyszer hosszan tartó kapcsolatok felé. 1914-ben és 1918-ban megjelentek kötetei a Tevannál, a Táltosnál, valamint az 1918-ban Braun Sándor és Káldor

¹³ *Tevan Andor levelesládájából*, közreadja Vort Krisztina (Budapest: Gondolat Kiadó, 1988), 209–210; „Pest 1915-ben”, *Magyarország*, 1916. január 15., 24.

Miksa vezette Kultúra Könyvkiadónál is, de ezenkívül a Franklin és a Magyar Kereskedelmi Közlöny is jelentette meg könyveit. Nem túlzás tehát azt állítani, hogy Krúdy publikálási tevékenysége a szerialitás különböző hagyományos formáitól ennek újabb lehetőségeiig vezetett. A sajtójelenlétet szorosan kiegészítette a könyvpiacra való jelenlét, sőt, Krúdy folyamatosan bővítette kapcsolatait.

Az 1910-es évek második felének a későbbieknél jóval enyhébb „irodalompolitikai” jellegét jól mutatja az, hogy miközben Krúdy egyre szorosabbra fűzte a szálakat Károlyi Mihállyal, ez az egyre látványosabb összefonódás egyetlen esetben sem vezetett ahhoz, hogy lapok vagy kiadók tiltólistákra kerüljen – igaz, a robbanásszerűen megnövekedett, a konzervatív akadémiai körök által is verifikált hírnévnek köszönhetően Krúdy esetében a piaci szempontok elfeledtethették az irodalmi intézményrendszer prominenseivel ezeket a politikai jellegű „baklövéseket”. A publikációs tevékenységet és a könyvsikereket emellett a kiadói engedékenység is elősegítette. Ennek talán legszembetűnőbb bizonyítéka a Táltos Kiadónál *Szindbád ifjúsága és szomorúsága* című kompiláció (1917), amely vegyesen tartalmazott írásokat a *Szindbád ifjúságából* (Nyugat, 1911), a *Szindbád utazásaiból* (SW, 1912), valamint a *Szindbád a feltámadásból* (SW, 1916), lévén a Singer és Wolfner, ha nem is az összes jogi értelemben birtokolt szöveget, de ebből néhányat átengedett újraközlésre.¹⁴

Krúdy Gyula kultusza töretlen volt a háború alatt is. Az ismertebb lapok közül egyedül a Bangha Béla vezette *Magyar Kultúra* kritizálta ritkán egy-egy hírlapi reflexióját vagy írásainak „biedermeiereskedő”¹⁵ jellegét, igaz, ezek a vélemények egyre inkább a forradalmi változást sürgetők csoportjához közelítő szerzőnek (és nem az írásművésznek) szóltak. Krúdynak valamivel kevesebb írása jelent meg 1918-ban a sajtóközegben, mint az ezt megelőző évben, de ekkor még semmi jel nem utalt az 1920-tól kezdődő publikálási nehézségekre – az ebben az évben született *Napraforgó* éppen ellenkezőleg, új pályaszakasz kezdetét jelezte.

Az 1918-tól fokozódó közéleti publicisztikai tevékenység nagyrészt a *Déli Hírlap Fehér napló* című rovatának írásaiból kísérhető figyelemmel. Kis túlzással ez a sorozat, illetve ennek néhány darabja volt a mondvacsinált oka Krúdy irodalmi életből való kiközösítésének. Krúdy *Bárczy* című írása még csak a Királyi Ügyészség figyelmeztetését vonta maga után 1918 februárjában (a cikk az ügyészség szerint „bűncselekmény elkövetésére burkolt felhívást tartalmazott”),¹⁶ de a *Kézimunka*, amelyben Krúdy az őszirózsás forradalmat vetette össze az 1848-as eseménnyel, szűk másfél év múlva

¹⁴ Vö., „»A Táltos«”, in *Krúdy világa*, szerk. TÓBIÁS Áron (Budapest: Osiris Kiadó, 2003), 469–471, 470. (A több Szindbád-újraközlésre vonatkozó vétó és az ívszám kikerekítése miatt került be az 1917-es kötetbe az 1913-as, Athenaeumnál megjelenő *De Ronch kapitány csodálatos kalandjai* című elbeszéléscsokor.)

¹⁵ Dr. VÁRADI Béla, „Két biedermeier-regény”, *Magyar Kultúra* 5, 13–14. sz. (1917): 643–645, 643.

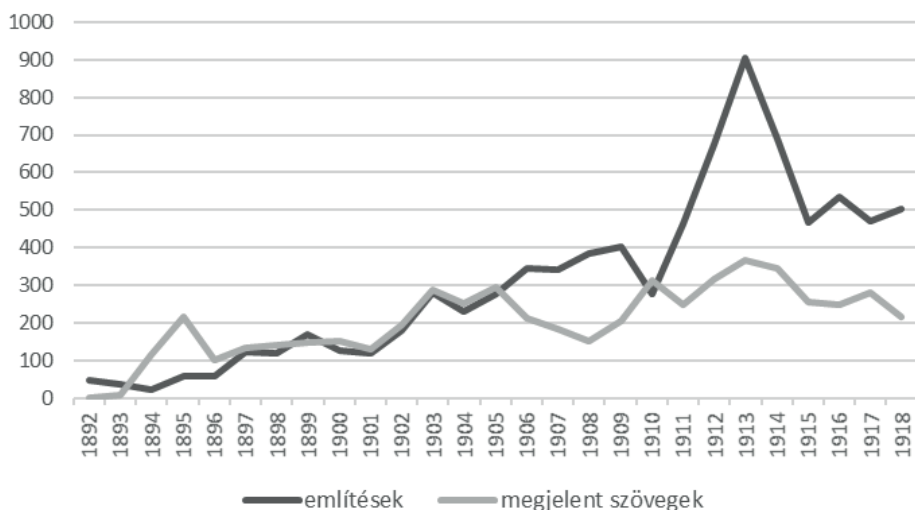
¹⁶ A cikket és az ügyészség levelét közli KRÚDY Zsuzsa, *Apám, Szindbád* (Budapest: Magvető Könyvkiadó, 1975), 39–41.

Négyesy László szerint kimerítette a nemzetgyalázás fogalmát.¹⁷ Mindebben persze az azóta eltelt időszak történései is szerepet játszottak: az 1920-tól hatalmi pozícióba kerülő kultúrpolitika szemében tüskének számított az is, hogy Krúdy a Tanácsköztársaság alatt (is) élénk publicisztikai tevékenységet fejtett ki, sőt, lapot is szerkesztett.

Tendenciák és praktikák

A századfordulón egy-egy szerzői név nem csak a tőle származó írások első közlésekor, ezek címeinek társaságában fordult elő. Az egyéb felbukkanások, mint például a hirdetések és a reklámok, valamint a tanintézmények könyvbeszerzési listái így remek kiindulási pontokként szolgálnak az írókarrierek változásának, illetve a szerzői névérték módosulási tendenciáinak megbecsléséhez. Noha az Arcanum keresőmotorja nem nevezhető teljességgel megbízhatónak,¹⁸ ráadásul Krúdy Gyula esetében az sem mellékes, hogy hasonló keresztnevet viselő felmenői (1900-ban elhunyt édesapja, illetve 1913-ban elhunyt apai nagyapja), illetve a hozzájuk fűződő találatok speciális „zajt” jelentenek a szabadszavas keresés során, az egyre bővülő archívum így is rengeteg, különféle összerendezhető információt kínál fel.

Lehetséges, hogy a Krúdy Gyula összes megjelent szövegét tartalmazó bibliográfia soha nem áll majd rendelkezésünkre, hiszen a rendkívül termékeny szerző írásainak összegyűjtéséhez periodikák ezreit kellene tüzetesen átnézni, ráadásul számos olyan

1. ábra. Krúdy Gyula összes megjelent szövege és említései ('Krúdy Gyula') az Arcanumban (2022. 10. 20-i adatok) 1892 és 1918 között

¹⁷ Négyesy írása eredetileg a *Magyar Múza* 1920/3. számában jelent meg, közli KRÚDY Zsuzsa, „»Krúdyzmus vagy bolsevizmus?«, *Irodalomtörténeti Közlemények* 73, 1. sz. (1969): 93–96, 94–95.

¹⁸ Ehhez lásd BEZECZKY GÁBOR, „Kökény és borsó – Az Arcanum Digitális Tudománytárról”, *Literatura* 45, 1. sz. (2019): 87–99.

hírlapról és folyóiratról tudunk, amelyek egészében vagy részleteiben hiányoznak a közgyűjteményekből. Reménykeltő ugyanakkor, hogy az 1978-as Gedényi Mihály-féle bibliográfia az azóta eltelt bő negyven évben több ezer tétellel bővült: új szövegek és címváltozatok kerültek elő, de több esetben az is bebizonyosodott, hogy egy új tételként bekerülő szöveg már évekkel korábban megjelent egy-egy lapban.

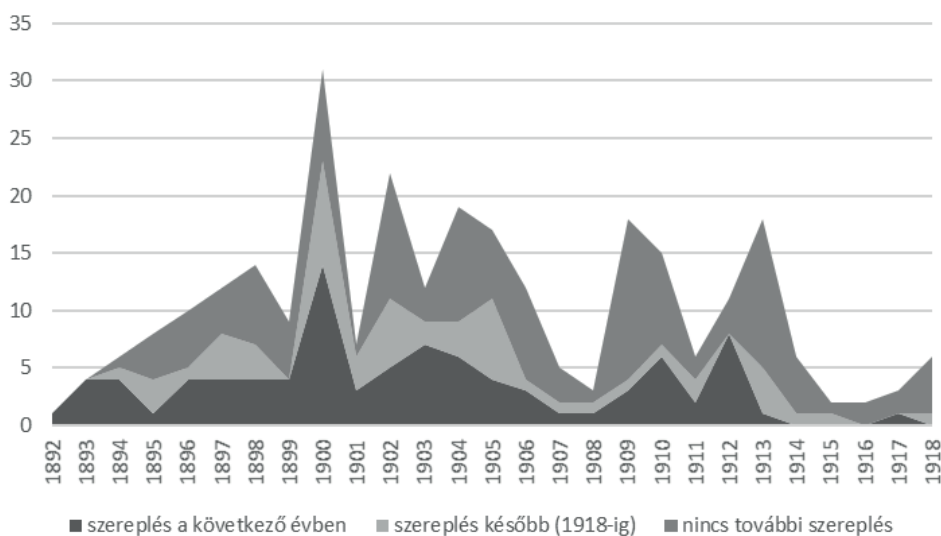
Az ábrán az látható, hogy Krúdy kisebb visszaesésekkel, de egyre több szöveget állított elő 1905-ig, amit öt évig tartó megtorpanás, majd a korszak végéig hullámvölgyek és stagnálás következett. A különböző említések száma 1909-ig sokkal egyenletesebben növekedett, amikor is furcsa visszaesés után meredek emelkedés vette kezdetét. 1913-ban, *A vörös postakocsi* megjelenésekor tetőzött mindkét adat-sor, de míg a publikációs lendület csak kis mértékben esett vissza, addig az említések száma egy-két éven belül számottevő csökkenést mutat. Miközben Krúdy a külső nehézségekből adódóan 1918 felé közeledve kevesebbet publikált, hírneve korábban nem tapasztalt szinten „tartott ki”.

A „rejtélyes” 1905 és 1910 közötti korszak értékeinek változásaira az egyik lehetséges magyarázat az, hogy 1908-ban Krúdynam nem jelent meg több szöveget tartalmazó kötete (ezek viszont a következő két év adatait sikeresen „korrigálták”, ráadásul 1910-ben csak a szegedi *Délmagyarországban* és a *Világban* 51 írása jelent meg, ezzel is magyarázható az ebben az évben beállított csúcs). Az említések 1910-es visszaesésére is adható racionális (részleges) magyarázat: egyrészt, a *Magyarország* ez évi lapszámai meglehetősen hiányosak az Arcanumon, másrészt a *Tolnai Világlapja* 1909-ben rendszeresen kampányolt a lap hasábjain a szerzőgárda megadásával, de ezt az akciót 1910-re befejezte, a *Budapesti Hírlap* pedig megmagyarázhatatlan okokból kevesebbet emlegette a szerzőt 1910-ben mint azt megelőzően. 1911–1912-től kezdődően a bemutatott adatok ugyanakkor valóságként reprezentálják Krúdy névértékének drasztikus megemelkedését, amelyet a különféle elismerések és az összkiadás elindítása a háborús években is fenntartott.

Krúdy Gyula alapvetően három területen forgolódott sikeresen, ennek az igyekezetnek köszönhetőek az ábrán bemutatott adatok, illetve ezeknek az 1910-es évektől kezdődő, kumulálódott összértékei. A szerialitás kontextusában kulcsfontosságú volt a folyamatos szövegtermelés, illetve a szépprózai munkák mellett a célzott olvasóközönséghez szóló, speciális kiadványokban megjelenő mesék, majd a szépírói közéleti reflexióit tükröző publicisztikák írása, nem is beszélve az egy-egy főhős köré szervezhető történetek sorozatairól. Ha a „gépszerűség” első hallásra nem is tűnik túlságosan hízogónak, tagadhatatlan tény, hogy Krúdy jól bejártatott stratégiák segítségével erősítette meg pozícióját a századfordulós irodalmi térben, amely mozzanatokba egyaránt beleérthetőek a narratív-poétikai eljárások, valamint a karrierépítés – utólag jól számszerűsíthető – eseményei is. A kiterjedt kapcsolati háló nem épülhetett volna ki a századforduló meglehetősen szabados jogi kontextusa nélkül, amely nem szankcionálta azt, ha egy szerző többször közölte újra szövegeit időszaki kiadványokban, illetve folyamatosan változtatta címüket vagy szövegüket, anélkül, hogy ezek a módosítások érdemben javítottak volna az adott írások színvonalán.

Krúdy nem tartozott azok közé, akik extrém módon éltek az ilyen lehetőségekkel, legalábbis ma nem ismerjük olyan írását, amit három-négy alkalomnál többször átdolgozott volna csakis azért, hogy a befogadó periodika előtt a szöveg frissességének látszatát keltse. Nála inkább a kapcsolatoknak a növekvő hírnévből adódó megsokszorozódása vezetett a különböző típusú újraközlések elhelyezésének látszólag egyre inkább leegyszerűsödő lehetőségéhez. Megmaradt például kapcsolata a nagyváradi *Szabadsággal*, amelynek az első világháború derekáig évente tíz-húsz szöveget juttatott el, de az 1910-es években aradi, debreceni és szegedi lapokban is sorra jelentek meg szövegei. (Ebben az időszakban persze már felmerülhetett annak lehetősége is, hogy a szerkesztők az adott írások esztétikai értelemben vett hitelesítésekor zárójelbe tették a szöveg minőségét, amelynél – a lapszám olvasottságát elősegítő, piaci szempontokat favorizálva – jóval fontosabbnak tartották azt, kitől is származik az.)

Kapcsolatépítésének szorosabb vizsgálata azt mutatja, hogy Krúdy nem mindenáron ragaszkodott a frissen megszerzett viszonyok megtartásához, viszont igyekezett minden új és jelentősnek tűnő fórumon letenni a kézjegyét.

2. ábra. Krúdy Gyula megjelenései magyarországi időszaki kiadványokban 1892 és 1918 között (a szerepléshez legalább évente egy megjelent szöveget vettem figyelembe, az 1918-as adatoknál kivételesen az egy évvel későbbi adatokhoz igazodtam; saját gyűjtés alapján)

Krúdy Gyula 1892 és 1918 között 279 lapban jelentetett meg legalább egy írást. Megszerzett kapcsolatainak mintegy egyharmadát a kapcsolatfelvételt követő évben is fenntartotta, egyötödét minimum egy év szünetet követően újította fel, felét pedig

„veszni hagyta”. Beleszámítva ezekbe a lapokba a kisebb járási lapokat is, ahová Krúdy írásai csereviszonyok, ügynökségek útján vagy a szerző tudta nélkül jutottak el, ezek az arányszámok rendkívül jónak nevezhetők. A 2. ábra évenkénti összesített értékeinek hektikus jellegéből komoly következtetések nem vonhatók le (nem minden megszerzett kapcsolat vezethető vissza személyesen Krúdyhoz, a kapcsolatokba belejátszott a megszűnő és induló lapok dinamikája stb.), de finomíthatóak az 1. ábrán látható tendenciák. Kapcsolatépítés szempontjából így a mélypont 1907–1908-ra tehető, ráadásul ettől kezdve a megszerzett, de rövid időn belül a korábbiakhoz képest a nem megújított viszonyok száma is visszaesett. Ezzel szemben az 1910 és 1912 közötti időszakra az jellemző, hogy Krúdy sok új kapcsolatot szerzett, és igyekezett ezeket megtartani. Ennek az érának a jelentőségét az is mutatja, hogy 1912 után 1918-ig (persze részben a háborúnak a sajtóközegre gyakorolt hatásából is adódóan) a meglévő viszonyok ápolásának mozzanata dominált: Krúdy úgy tudta tartani az évenkénti 200–250 eladott szöveg szintjét, hogy nem alapozott új és tartós összeköttetésekre.

Érdeemes ehhez hozzávenni azt is, hogy 1900 és 1911 között, a *Szindbád ifúsága* és *A podolini takácsné és a többiek* című kötetek megjelenéséig Krúdy korabeli recepciója meglehetősen szegényes volt. A *Magyar irodalom bibliográfiája* tanúsága alapján Krúdy ebben az időszakban megjelent 34 kötetéről mindösszesen 11 hosszabb-rövidebb írás jelent meg. Az, hogy Krúdy ennek ellenére növelni tudta névértékét (1. ábra) és összességében intenzíven építette kapcsolatrendszerét (2. ábra), arról tanúskodik, hogy a szerző egyre jobban kiismerte az irodalmi intézményrendszert, miközben rátalált azokra a praktikákra is, amelyek segítségével futószalagon gyárthatta a szövegeket.

A szakirodalom már korán feltárta Turgenyev poétikájának Krúdyra gyakorolt hatását, sőt, ezt a tapasztalatot a címadás példáján is levezette.¹⁹ Az orosz szerző nevezetes elbeszélésciklusa, az *Egy vadász feljegyzései* vélhetően ennél is komolyabb jelentőségű volt Krúdy pályájának első szakaszában. Ehhez vezethető vissza ugyanis, hogy Krúdy már a Gaál–Zathureczky-történetek előtt, illetve ezekkel egy időben gyakran látta el különböző alcímekkel (*Az „Öreg” meséiből, Riporter emlékeimből, Egy régi pör irataiból, Noteszkönyvemből* stb.) elbeszéléseit, ezzel is jelezve az olvasó felé, hogy az adott elbeszélés egy még megíratlan archívumból vagy éppen egy feldolgozandó szövegtörzsből származik, így méltán számíthat ennek jövőbeli folytatásaira és kiegészítéseire is. Amikor Krúdynak először nyílt lehetősége kompozíciókat alkotni ezekből a sorozatokból, még nem álltak ehhez rendelkezésére a megfelelő „mediális” feltételek: az 1906-os *Pajkos Gaálék* és az 1908-as *Hét szilvafa* a kiadványok füzetes, kis terjedelmű formátuma miatt, illetve a kiadói „felhajtóerő” hiányában nem vetettek szilaj hullámokat az olvasók és a kritikusok körében. Néhány évvel később azonban a hiányzó feltételek már teljesülhettek, ráadásul Krúdy tovább folytatta a jövőben ciklusokba szerkeszthető írások rendszertelennek nevezhető

¹⁹ KATONA Béla, *Krúdy Gyula pályakezdése* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1971), 178–183.

közlését is (vö. az összkiadás végül nem megvalósuló sorozataival). Krúdy valószínűleg sokkal gyakrabban gondolkodott ciklusokban, mint ezt szövegeinek címei (valamint az összeszerkesztett kötetek) alapján gondolnánk. Nem véletlenül vetette fel Bezczy Gábor már az ezredfordulón annak lehetőségét, sőt, feladatát, hogy látszólag nem összetartozó Krúdy-szövegeket „egymáshoz képest olvassunk”, sőt, jelentésüket is elsősorban „egymás kontextusában” adjuk meg.²⁰

Utószó: A kettészakadt recepció

Krúdy Gyulát 1920-ban kitessékelték az irodalmi életből. Mindez, noha a vélt vagy valós okok összemérhetetlenek az okozattal, nem volt előzmények nélküli mozzanat: elsősorban Pekár Gyula személyes bosszúja, a Károlyi Mihály köreihez sodródás, illetve a forradalmakkal való szimpatizálás játszhattak közre a rövid időn belül sikeres hadjáratban. Felmerülhet azonban két további ok: az értetlenség az akadémiai körök és a fegyelmezetlenség Krúdy részéről.

Legalábbis erre következtethetünk Mikes Lajos 1915-ös írásából, amelynek egyik legfontosabb passzusa arról tanúskodik, hogy 1910 előtt nemcsak Krúdy jutott a „stagnálás zátonyára”, hanem az őt befogadó közeg is.

A „nép-nemzeti” irodalmi irány hierarchikus klikkje csakhamar le is foglalta Krúdyt a maga számára s kimondta róla a szentenciát, hogy a haldokló dzsentrí világának aranytollú krónikása. A pajkos Gaálék és a Zathureczkyek hét szilvafájának sovány árnyékát osztották ki neki birtokrészül abban a sötét hivatalban, ahol a magyar irodalomtörténet pártoskodó skatulyázásának a munkája folyik hagyományos rendszerességgel.

És Krúdy Gyula hiába rúgatatott el Pegazusán táltos ugrásokkal ennek az irodalmi dobozgyárnak a nyirkos odújából, a hivatalos irodalmi fórumok még ma is abban a dobozban tartogatják őt, amelybe tizenöt évvel ezelőtt beleszorították. Egyik Nagylexikonunknak a kritikusa például, aki szintén az említett hagyományoknak az alapján ítélkezik elevenek és holtak fölött, a lexikon legújabb, pár héttel ezelőtt megjelent kötetében a *Magyar irodalom* címszava alatt Krúdy Gyuláról azt a furcsa testgyakorlási nevezetességet jegyzi fel (s egyebet semmit), hogy „a közelmúlt felé fordul.” Egy előbbi kötetben pedig, ahol Krúdy Gyuláról külön ír, megteszi őt a többi között történeti novella- és regényírónak, akinek „ereje a megyei élet s a falusi világ rajzában van.”²¹

Krúdy poétikájának helyét eszerint a nemzeti klasszicista értelmezési iskola olyan leíró történetmesélés keretei között képzelte el, amely egyszerre felel meg a történelmi-társadalmi transzparencia és az ismerős fikatív tereket reprezentáló otthonosság

²⁰ BEZECZY Gábor, „Az elbeszélésciklus poétikája”, *Literatura* 29, 2. sz. (2003): 185–198, 195.

²¹ MIKES Lajos, „Krúdy Gyula”, *Magyarország*, 1915. december 25., 33–35, 33.

intézményesen vindikált alapfeltételeinek. Annál is inkább, mivel Mikszáth halálával megüresedett a fenti kritériumokat hordozó „nemzeti krónikás” pozíciója. A *Révai nagy lexikona* Krúdy-szócikke valóban hemzseg az érdekes reflexióktól: A *podolini kísértet* például „a felvidéki emberek küzdelmeiről” szól, míg a Szindbád-kötetek írásai „novellisztikus visszaemlékezések az Ezeregyéjszakából ismert, örökké utazó Szindbád nevéhez kapcsolva”.²² Krúdy nem szakított a hivatalos rendszerhez fűződő kapcsolataival, sőt, megerősítette viszonyát a Singer és Wolfnerrel, de látványosan feledtetni próbálta a ráaggatott kliséket. Az éles váltás, amelynek során a hangsúly az elmesélt tartalomról az elmesélés módjára tevődött át, joggal vethetett fel aggályokat az addig megszokott Krúdy-hangba „belekényelmesedő” értelmezői közeg köreiben, amely mindezt a nemzeti kódokkal szembemenő progresszív modern irodalom felé tett gesztusként is értékelhette. Lehet, hogy így értékelte, de biztosan félreértelmezte. Amit Féja Géza a „külső történet eltűnésével”, illetve már korábban Szerb Antal az elbeszélői fonal tudatos „elvesztésével” jellemzett,²³ az említett lexikonban a „nem mindig szerves” próza tapasztalatában (a későbbiekben pedig érthetlenségként vagy akár zagyvaságként) csapódott le. A történetelvű 19. századi próza mintázataihoz képest a leírások túltengése, a narratíva egységének széttörde-lése és a jelentések multiplikálása is erősen határsértő gesztusokként hatottak, márpedig a nemzeti klasszicizmus poétikai vezérelvei ezekhez álltak szorosan közel. Mint erről már korábban szó esett, Krúdyt az 1910-es években az irodalmi piac mechanizmusai is védték a támadásoktól. Bár a „szervetlenség” is részben a sorozatterme-lésből fakadt, Krúdy – több stáción is túljutva – ennek köszönhette, hogy érintet-etlen maradhatott, de bizonyos körökben elültette a fokozatosan erősödő, majd kiátkozáshoz vezető negatív kritika csíráit is.

²² *Révai nagy lexikona*, 321. (A szócikk szerzőjének javára legyen mondva, hogy szót ejtett a speciális „írói nyelvezetről” is.)

²³ FÉJA Géza, „Krúdy Gyula”, *Sorsunk* 3, 2. sz. (1943): 108–116, 111; SZERB Antal, *Magyar irodalom-történet* (Budapest: Révai, 1947), 442.